

TAX POLICY IN UKRAINE AND ITS INFLUENCE ON SOCIO-ECONOMIC GROWTH

O. Sotnichenko

National University of Food Technologies

Key words:

Taxes

Tax policy

Investments

Income

Tax burden

Socio-economic growth

Article history:

Received 08.07.2019

Received in revised form
30.07.2019

Accepted 14.08.2019

Corresponding author:

O. Sotnichenko

E-mail:

npnuht@ukr.net

ABSTRACT

Evolution of taxation shows that taxes can be not only a type of budget revenues, but also a tool to regulate socio-economic growth. The use of taxes to achieve the goals take place within the framework of the state tax policy. The paper provides an analysis of theoretical background and the current state of tax policy, its impact on socio-economic development in Ukraine and the formation of proposals for improving the domestic tax policy. The object of the research is the conceptual theoretical and practical principles of implementation of tax policy and the impact of tax policy in social and economic development in Ukraine.

The fiscal and socio-economic efficiency of tax policy has also been determined, and its impact on social and economic development in Ukraine has been assessed, proposals for improving tax policy in Ukraine in the direction of ensuring social and economic growth have been argued.

Based on the research, the following conclusions were made: firstly, in case of stable conditions in Ukraine there is a deterministic reverse link between tax burden and economic development; secondly, there are practical opportunities to strengthen the positive regulatory impact of taxation on the economic situation by reducing the level of taxation; thirdly, it is very difficult to objectively assess the relationship between changes in tax burden and individual indicators of the social sphere, and this issue requires further and more detailed research. The scientific positions, conclusions and proposals that give an opportunity to increase efficiency of using tax tools to increase social and economic development, are argued.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

О. А. Сотніченко

Національний університету харчових технологій

Еволюція оподаткування свідчить, що податки можуть бути не лише джерелом наповнення бюджетів, але й засобом регулювання соціально-економічного зростання. Використання податків з метою досягнення поставлених цілей відбувається в рамках податкової політики держави. У статті проаналізовано теоретичні засади і сучасний стан податкової політики та її вплив на соціально-економічний розвиток в Україні і формування пропозицій щодо удосконалення вітчизняної податкової політики. Досліджено концептуальні теоретичні та практичні засади реалізації податкової політики та вплив податкової політики на соціально-економічний розвиток в Україні.

Визначено фіскальну та соціально-економічну ефективність податкової політики та оцінено її вплив на соціально-економічний розвиток в Україні, надано пропозиції щодо удосконалення податкової політики в Україні у напрямі забезпечення соціально-економічного зростання.

На основі проведеного дослідження зроблено такі висновки: по-перше, за стабільних умов в Україні спостерігається детермінований зворотний зв'язок між податковим навантаженням та економічним розвитком. По-друге, існують практичні можливості посилення позитивного регулюючого впливу оподаткування на економічне становище шляхом зниження рівня оподаткування. По-третє, об'єктивно оцінити взаємозв'язок змін у податковому навантаженні та окремих показниках соціальної сфери дуже складно, і це питання потребує подальших і детальніших досліджень. Обґрунтовано наукові положення, висновки і пропозиції, які у своїй сукупності надають можливість підвищити ефективність використання податкового інструментарію для покращення соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: податки, податкова політика, інвестиції, дохід, податкове навантаження, соціально-економічне зростання.

Постановка проблеми. Еволюція оподаткування свідчить, що податки можуть бути не лише джерелом наповнення бюджетів, але й засобом регулювання соціально-економічного зростання. Використання податків з метою досягнення поставлених цілей відбувається в рамках податкової політики держави. Частина вартості ВВП, що одержавлюється через оподаткування, набуває внаслідок цього не лише суто фіскального, а й більшою мірою соціально-економічного значення.

Вплив податкової політики на соціально-економічне зростання — надзвичайно актуальне, важливе і проблематичне питання в галузі державних фінансів на сучасному етапі економічного розвитку в Україні.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Наукове підґрунтя реалізації податкової політики закладено відомими вітчизняними та зарубіжними вченими-економістами. Серед зарубіжних вчених варто відзначити праці А. Вагнера, К. Вікселя, Дж. М. Кейнса, А. Лаффера. До вітчизняних науковців, які займаються проблемами податкової політики, слід віднести В. Андрущенко, З. Варналія, О. Василика, В. Вишневецького, В. Гейця, Т. Єфименко, Ю. Іванова, А. Крисоватого, П. Мельника, А. Соколовську, В. Федосова, Л. Шаблисту.

Відаючи належне високому науковому рівню результатів досліджень зарубіжних та вітчизняних учених, що сформували вагомий теоретико-методологічний базис податкової політики, варто зауважити, що їхні досягнення залишаються майже невикористаними у практичній діяльності.

Мета дослідження: удосконалення теоретико-методичних засад і формування практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності податкової політики та аналіз її впливу на соціально-економічний розвиток в Україні і формування на цій основі пропозицій щодо удосконалення вітчизняної податкової політики.

Методологія дослідження. При дослідженні використано структурно-логічний, економіко-статистичний, методи порівняльного аналізу, графічний метод, методи абстракції, дедукції, індукції.

Викладення основних результатів дослідження. Податкова політика сприяє формуванню податкової системи країни, а її реалізація відбувається через податковий механізм. Податкова політика — діяльність держави, виражена в комплексі заходів, здійснюваних уповноваженими на те органами державної влади і державного управління у сфері функціонування податків і зборів як фіскальних інструментів та регулюючих важелів.

О. Д. Василик визначає податкову політику як «державну політику оподаткування юридичних та фізичних осіб. Її метою є формування державного бюджету за одночасного стимулювання ділової активності підприємців. Реалізація здійснюється через систему податків, податкових ставок і податкових пільг» [4, с. 24]. Це визначення можна вважати таким, що не в повній мірі розкриває сутність податкової політики, адже податки надходять і до місцевих бюджетів, тож їм притаманні ознаки розподільчо-регулюючого характеру, а не тільки стимулюючого.

Дещо схожими є визначення О. Д. Данілова, Н. П. Флісак та Г. Ю. Ісаншиної. Так, О. Д. Данілов і Н. П. Флісак трактують податкову політику «як систему заходів, які проводяться урядом країни з вирішення певних короткострокових та довгострокових завдань, які стоять перед суспільством, за допомогою системи оподаткування країни» [5, с. 46]. Г. Ю. Ісаншина пропонує таке визначення: «Податкова політика — це система дій, які проводяться державою в галузі податків та оподаткування. Податкова політика знаходить своє відображення у видах податків, розмірах податкових ставок, визначенні платників і об'єктів оподаткування, у податкових пільгах. Податкова політика є складовою частиною загальної фінансової політики держави на середньострокову та довг-

острокову перспективу» [11, с. 6]. Особливістю таких визначень є те, що автори трактують податкову політику через механізм її реалізації і зовсім ігнорують про правове регламентування та організацію самого процесу оподаткування.

Досить цікавими і такими, що заслуговують на увагу, є дослідження сутності відносин між державою і платниками податків А. М. Соколовської, яка характеризує податкову політику в двох аспектах — з позиції форми вилучення державою частини доходів юридичних і фізичних осіб і з позицій функціонального призначення вилучених доходів: «... оскільки лише напрямки їх кінцевого використання дозволяють зробити остаточний висновок щодо дійсного суспільного змісту податкових відносин» [22, с. 372].

На перший погляд, соціальний характер податкової політики проявляється через механізм її реалізації. Але, на нашу думку, вже у самій сутності податкової політики закладено соціальні ознаки причинно-наслідкових зв'язків. Розподільчо-регулююча функція податку як фінансово-економічної категорії забезпечує регулювання вартісних пропорцій розподілу та перерозподілу частини валового внутрішнього продукту. З одного боку, через наявність власне податкової політики добробут конкретних платників погіршується (сплата податку завжди скорочує реальні доходи суб'єктів держави). Але, з іншого боку, наперед вже відомо, що податкові надходження — це джерело фінансування суспільних благ, величина яких суттєво покращує добробут громадян.

Уже в самому змісті податкової політики закладено ознаки перерозподільного характеру, а тому вона ніколи не може бути одночасно соціально-справедливою стосовно всіх верств населення. Не механізм реалізації податкової політики проявляє соціальні ознаки даної дефініції, а сама природа податкової політики передбачає перерозподіл добробуту між усіма індивідами суспільства з одночасним переміщенням частини доходів від одних до інших. А тому можна констатувати той факт, що вже у внутрішній сутності дефініції податкової політики криються ознаки суспільно-соціального характеру. В цьому якраз і полягає соціально-економічна сутність податкової політики. Але соціально-економічна природа податкової політики, крім визначення сутності та дослідження причинно-наслідкових зв'язків суспільного поняття, передбачає певні цілі, методи та інструменти податкової політики.

Слід зауважити, що одним з найважливіших показників соціально-економічного зростання країни є збільшення загального обсягу ВВП в цілому і в розрахунку на душу населення протягом певного часу (як правило, за рік) у грошових і відносних показниках.

ВВП характеризує кінцевий результат виробничої діяльності суб'єктів економічної діяльності у сфері матеріального та нематеріального виробництва. Валовий внутрішній продукт (ВВП) — це ринкова вартість усіх кінцевих товарів і послуг (тобто призначених для безпосереднього вживання), що вироблені за рік у всіх галузях економіки на території країни для споживання, експорту та накопичення, незалежно від національної приналежності використаних факторів виробництва. На рис. 1 наведена динаміка загального обсягу ВВП України, а на рис. 2 — динаміка ВВП України на душу населення за 2010—2018 рр.

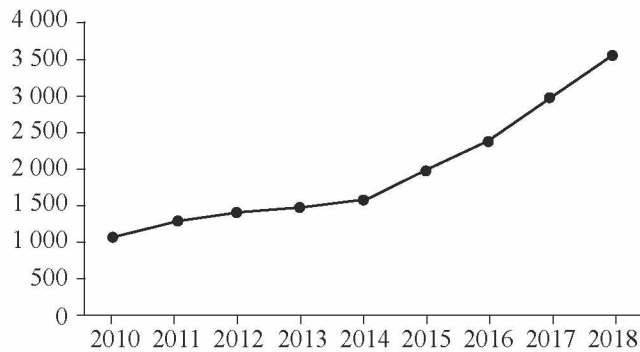

Рис. 1. Динаміка ВВП України (млрд грн), побудовано автором за [23]

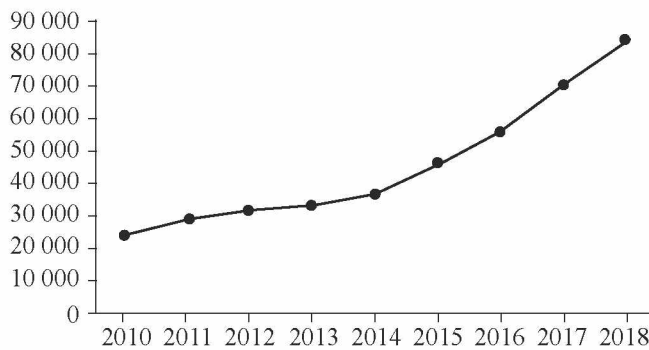

Рис. 2. Динаміка ВВП України із розрахунку на душу населення (грн), побудовано автором за [23]

Тенденція збільшення як загального обсягу ВВП, так і його обсягу на душу населення мала місце, але, на жаль, статистика відображає номінальні величини. Тому, на нашу думку, зарано стверджувати, що за цей період в Україні відбувалося соціально-економічне зростання. Хоча тут треба зауважити, що темп зростання обсягу ВВП на душу населення випереджає темп зростання загального обсягу ВВП через випереджальне скорочення населення України. Отже, необхідно також засвідчити той факт, що номінальні економічні показники зростання поки превалюють над соціальними.

Детальніше проаналізуємо економічні та соціальні показники, які характеризують відповідне зростання. На рис. 3 представлена динаміка обсягів реалізованої продукції промисловості, сільського господарства та будівництва.

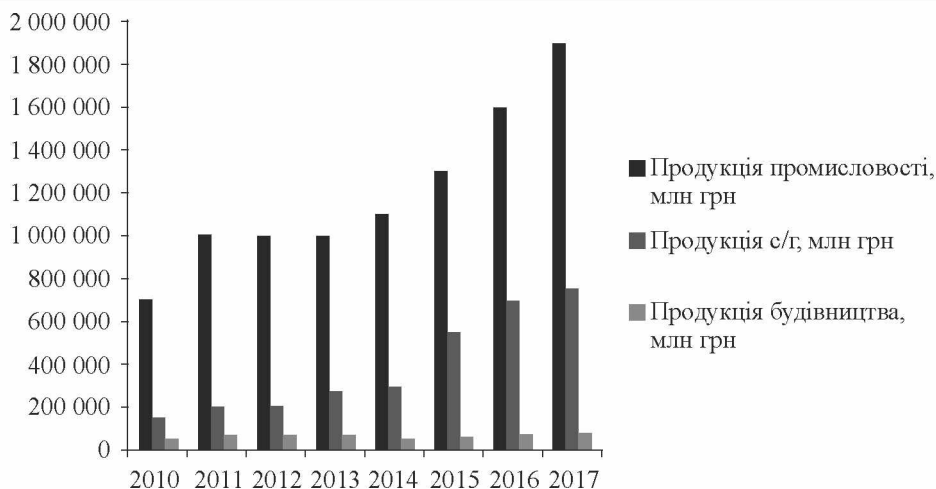

Рис. 3. Динаміка обсягів реалізованої продукції промисловості, сільського господарства та будівництва, побудовано автором за [17]

Як бачимо, динаміка обсягів реалізованої продукції має певну позитивну тенденцію в обсягах виробництва. Україна прагне розширити свої географічні кордони ринку збуту і має для цього можливості. Насамперед необхідно переорієнтуватися на збут готової продукції, а не сировини. Головною проблемою залишається нестабільна економічна та політична ситуація у країні, що спричиняє несприятливий клімат для іноземних інвесторів. На тлі цього економіка України стала надто вразливою, скоротилися попит, пропозиція і, як наслідок, — обсяги виробництва. Для відновлення функціонування експортної діяльності необхідно вжити відповідних заходів. Зокрема, застаріле обладнання змінити новим для швидкої обробки сировини і, відповідно, збільшити обсяг поставки; експортувати продукцію, що відповідає європейським стандартам; збільшити інвестиції з боку держави у виробництво та проаналізувати іноземні ринки для експортування необхідної продукції відповідній країні.

Проаналізуємо загальний стан внутрішньої торгівлі. На рис. 4 і 5 наведена динаміка внутрішнього роздрібного товарообороту та індексу споживчих цін.

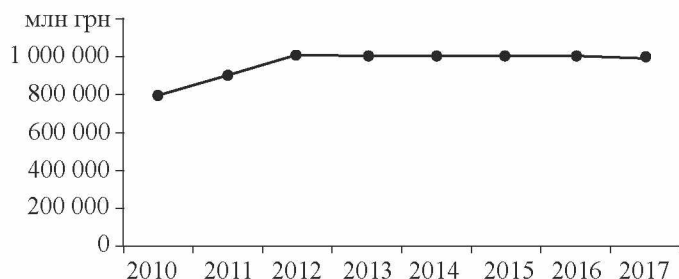

Рис. 4. Динаміка внутрішнього товарообороту України та індексу споживчих цін, побудовано автором за [17]

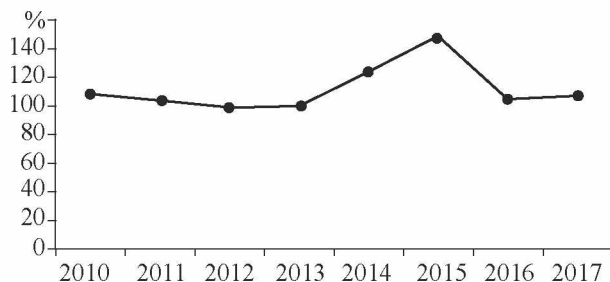

Рис. 5. Динаміка внутрішнього товарообороту України та індексу споживчих цін, побудовано автором за [17]

Досить прикро константувати те, що протягом 2010—2017 років індекс споживчих цін мав майже сталу тенденцію, тобто немає значних коливань, навпаки, показник відносно стабільний. Але якщо проаналізувати оборот роздрібною торгівлі, то порівняно з 2015 та 2016 роками помітно незначне його падіння. Причини: інфляційні процеси в країні, зниження реальних доходів населення, а звідси, як наслідок, падіння купівельної спроможності.

Далі проаналізуємо стан зовнішньої торгівлі в Україні (рис. 6).

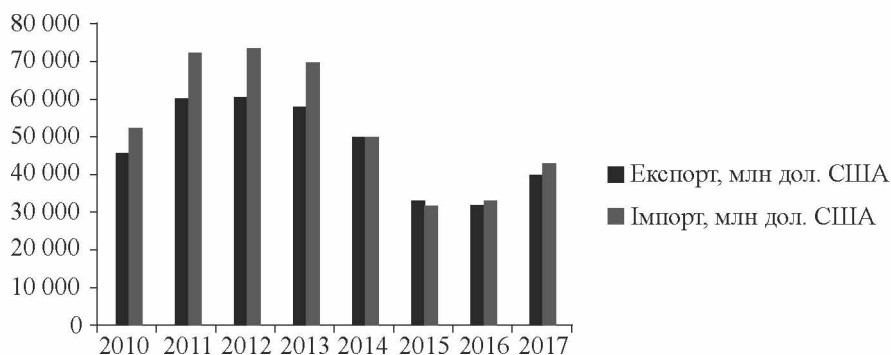

Рис. 6. Динаміка показників зовнішньої торгівлі України, побудовано автором за [17]

Аналіз обсягу операцій зовнішньої торгівлі дає змогу виявити тенденції щодо поступового скорочення обсягів загального експорту та імпорту з 2013 року до надзвичайно стрімкого зростання темпів падіння у 2015—2016 рр. та незначним підвищенням у 2017 році. Причини такого суттєвого зменшення імпорту — зниження купівельної спроможності населення України, скорочення потреби у високотехнологічному імпорті, девальваційні процеси, посилення протекціоністських заходів, загострення військових конфліктів на промислових територіях. Серед причин скорочення експорту слід назвати зниження світових цін на сировинні товари, несприятливу кон'юнктуру світового ринку, зміну пріоритетів щодо партнерства у зовнішній торгівлі, скорочення обсягів співпраці з історично пріоритетними імпортерами, посилення вимог зовнішніх ринків щодо якості вітчизняної продукції, посилення валютного контролю за імпортними операціями [21].

Зростання загальних обсягів ВВП значною мірою зумовлюється фінансовими результатами діяльності суб'єктів господарювання. Фінансові результати до оподаткування, одержані суб'єктами господарювання за видами економічної діяльності, представлені у табл. 1.

Таблиця 1. Фінансові результати до оподаткування суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності, млн грн, побудовано автором за [24]

ВЕДи	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Усього ¹	54405,7	118605,6	75670,2	11335,7	-564376,8	-348471,7	69887,8	236952,1
сільське, лісове та рибне господарство	17291,8	25565,9	26992,7	15147,3	21677,4	103137,6	91109,5	69344,1
промисловість	31221,1	58662,3	21353,4	13698,3	-166414	-181361	-7569,6	87461,7
будівництво	-4418,2	-3845,8	-71,1	-5126,6	-27288,4	-25074,1	-9342,9	-3535,8
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14883,5	21591,5	9608	-6047,5	-128134,8	-80564,3	7277	39296,3
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	5058,9	8741,4	7524,9	834,3	-19703,9	-13921,8	12819,7	-16532,6
тимчасове розміщування й організація харчування	-548,1	-571,6	-862,5	-1270,5	-6579	-7094,4	-1947,6	-1976,8
інформація та телекомунікації	4101,4	4440,7	6300,1	6817,6	-15373,9	-10166,6	4197,9	15195,3
фінансова та страхова діяльність	11698,7	8818,8	11769,8	6093,7	-4829,2	-8516,4	431	18280,2
операції з нерухомим майном	-6537,7	-12060,8	-8539,5	-9571,4	-105597,6	-63470,1	-42950	-15430,7
професійна, наукова та технічна діяльність	-15110,3	11167,8	-165,5	-6823,8	-98958,1	-47964,1	21079,8	45611,6
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-1578,5	-2213,2	3889,4	-1224,8	-9219,4	-9425,1	-4347,7	-2967,3
Освіта	88,3	100,9	136,8	140,2	82,6	105,3	102,8	121,5
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	9,8	-119,8	30,5	-31,9	-1111	-961,1	311,7	320,4
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-1784,6	-1706,2	-2280,4	-1280,4	-2911,4	-3489,2	-1512,8	-2198,1
надання інших видів послуг	29,6	33,7	-16,4	-18,8	-16,1	293,5	229,2	8,7

Прибуток є основною формою грошових накопичень суб'єктів господарювання. Ситуація, що склалася у зв'язку із світовою фінансово-економічною

кризою, погіршила стан підприємств України. Фінансові результати суб'єктів господарювання всіх видів економічної діяльності у 2014—2015 рр. значно погіршилися. Це зумовлено як кризовими явищами, що мали місце у світовій економіці, так і впливом макроекономічних чинників, що формуються на державному рівні. Тому можемо констатувати, що донині значна частина підприємств в Україні працює збитково. Позитивна динаміка спостерігається, проте стосується далеко не всіх видів економічної діяльності. Маємо констатувати також постійно збиткові галузі [27].

Найбільш значні негативні зміни у фінансових результатах відбулися у господарюючих суб'єктів у сфері діяльності готелів і ресторанів, охороні здоров'я та надання соціальної допомоги, діяльності у сфері культури та спорту, будівництві, операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям, надання комунальних та індивідуальних послуг. Три останні галузі збиткові з кризового 2008 року і дотепер. Проте діяльність готелів і ресторанів у цілому стала збитковою ще з 2006 року, а охорона здоров'я та надання соціальної допомоги — з 2007 року і донині. Суттєве зменшення власних інвестиційних ресурсів призвели до скорочення інвестицій у виробничо-технічну базу підприємств і, як наслідок, старіння основних фондів та їх вибуття через непридатність до використання.

Таблиця 2. Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2002 по 2017 роки (сумарно по роках, млн дол. США), побудовано автором за [23]

Роки	ІПІ в Україні	Відхилення +/-	ІПІ із України	Відхилення +/-	Сальдо	Збільшення/зменшення %
2002	693	—	-5	—	+698	693
2003	1424	+731	13	+18	+1411	+102,1%
2004	1715	+291	4	-9	+1711	+21,3%
2005	7808	+6093	275	+271	+7533	+340,3%
2006	5604	-2204	-133	-408	+5737	-23,8%
2007	9891	+4287	673	+806	+9218	+60,7%
2008	10913	+1022	1010	+337	+9903	+7,4%
2009	4816	-6097	162	-848	+4654	-53,0%
2010	6495	+1679	736	+574	+5759	+23,7%
2011	7207	+712	192	-544	+7015	+21,8%
2012	8401	+1194	1206	+1014	+7195	+2,6%
2013	4499	-3902	420	-786	+4079	-43,3%
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92,7%
2015	2961	+2551	-51	-162	+3012	+907,4%
2016	3284	+323	16	+67	+3268	+8,5%
2017	1848	-1436	8	-8	+1848	-43,7%

Аналіз підтверджує збільшення прогнозованості бізнес-середовища України для потенційного інвестора. Простежується пристосування суб'єктів господарювання до ситуації в країні та поживлення їхньої активності. Ключовими позитивними заходами державної політики в Україні за версією бізнесу є такі: лібералізація валютного ринку, відкритість державних даних/реєстрів, поступова дерегуляція, помітний розвиток електронних сервісів

(зокрема електронна система відшкодування ПДВ), спрощення процедури отримання дозвільних документів на будівництво), поступова адаптація до стандартів ЄС [11]. В той же час основними проблемами визначено корупцію, повільні темпи проведення реформ в Україні, питання судової та земельної реформи, повільний процес децентралізації [3].

Тут треба зауважити, що зниження активності інвестиційної діяльності пов'язане не тільки з наслідками світової фінансово-економічної кризи, а також із погіршенням інвестиційного клімату в Україні, зокрема з відсутністю сприятливих умов для ведення бізнесу, неефективним оподаткуванням, низькою захищеністю прав іноземних інвесторів в Україні. З цих причин недостатніми з погляду активізації інноваційно-інвестиційних процесів лишаються обсяги припливу прямих іноземних інвестицій в Україну (рис. 7).

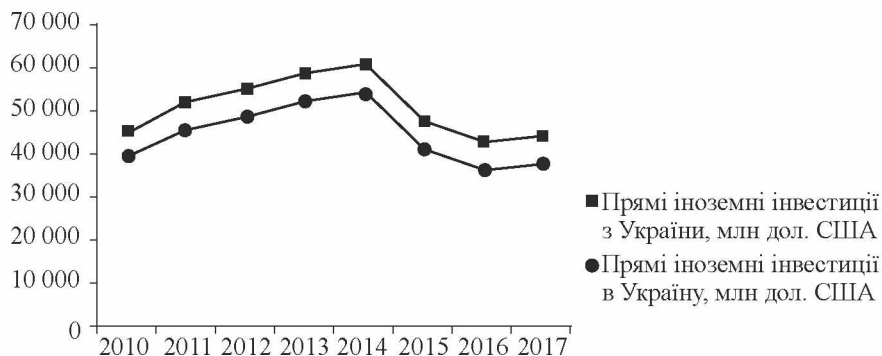

Рис. 7. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну та з України, млн дол. США, побудовано автором за [10]

Більша частка прямих іноземних інвестицій надходили в Україну з країн зі статусом офшорних територій (Кіпр), що більше свідчить про виведення прибутку за межі України, ніж про реальне інвестування в економіку країни. З України більше 90% прямих іноземних інвестицій також надходило до Кіпру. Тому питання про ефективність прямих іноземних інвестицій для України залишається риторичним.

Відповідні зміни в економіці впливають і на рівень життя населення та демографічну ситуацію в країні. Наслідком негативних тенденцій в економіці та погіршення рівня життя є скорочення чисельності населення країни: за часів незалежності населення України зменшилося майже на 7 млн, за 2010—2017 рр. на ще майже на 3,5 мільйона. Якщо врахувати населення, яке виїхало за межі України на заробітки, то Україні сьогодні проживає лише 32 млн. Динаміку чисельності населення України за останні роки подано на рис. 8.

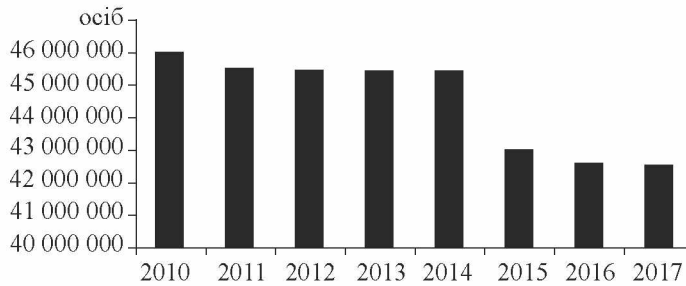

Рис. 8. Динаміка чисельності населення України станом на 1 січня, побудовано автором за [6]

Важливим показником соціально-економічного зростання є показники ринку праці України. Внаслідок негативного впливу економічних процесів, погіршення рівня життя населення, скорочення тривалості життя, зростання рівня захворюваності в Україні відбулось зниження частки економічно зайнятого населення працездатного віку, зростання рівня безробіття (рис. 9).

Протягом 2010—2013 рр. спостерігалось незначне скорочення економічно зайнятого населення. Проте слід зауважити, що економічна зайнятість складає близько 70% від усього населення працездатного віку. Хоча рівень безробіття, розрахований за методологією МОП, у середньому за аналізований період складав приблизно 8,3%. Поступове зниження рівня безробіття населення протягом 2010—2013 рр. змінилось його різким зростанням наприкінці 2014 року та у 2015—2017 роках. Пов'язано це із значним падінням економіки України, зменшенням товарообороту, закриттям великої кількості підприємств.

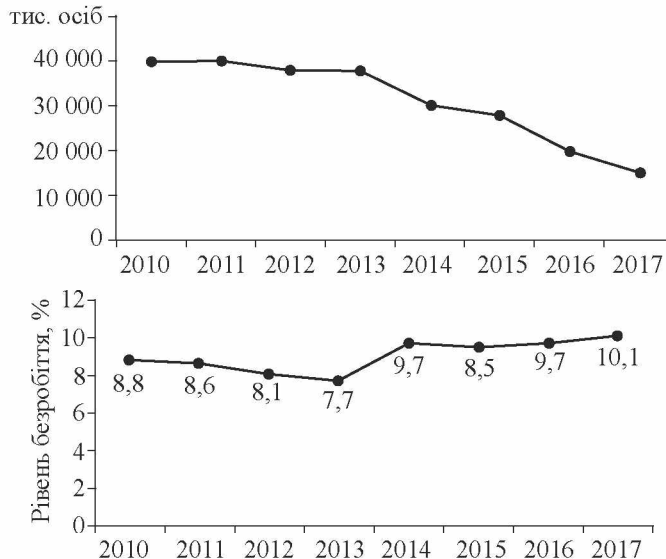

Рис. 9. Стан зайнятості населення в Україні, побудовано автором за [17]

Однією із складових, що визначають соціально-економічне зростання, є доходи населення. На рис. 10 наведено динаміку та склад доходів населення.

Як видно, основними складовими, що формують доходи населення України, є заробітна плата, соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти. Значно нижчий розмір мають такі складові, як доходи від власності та прибуток і змішаний дохід. Вони зростають повільніше, ніж заробітна плата та соціальні допомоги. Це свідчить про відсутність сприятливих умов для розвитку особистої підприємницької діяльності, низьку активність населення щодо інвестування в економіку та тінізацію доходів, одержаних від власності. Це підтверджується і тим, що кризові явища значно вплинули на зростання доходів населення у 2013—2017 рр. А тому зростання доходів, яке ми спостерігаємо з 2015 року, фактично є номінальним, а не реальним внаслідок значного рівня інфляції 2013—2014 рр. [25].

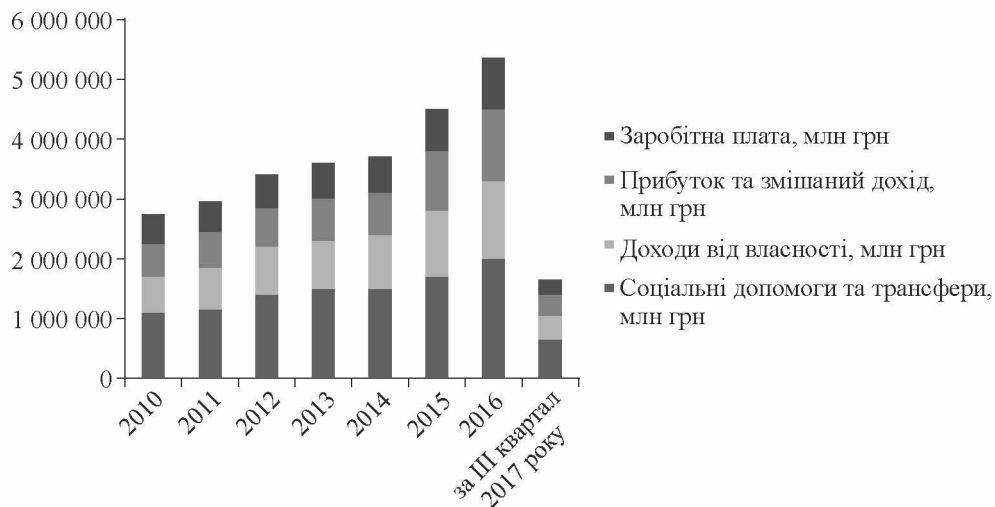

Рис. 10. Динаміка та склад доходів населення, побудовано автором за [8]

Спробуємо оцінити вплив податкової політики на соціально-економічне зростання в Україні. Варто погодитися з думкою фахівців, що такий вплив проявляється опосередковано, через різноманітні явища економічного та соціального життя і визначається на практиці емпіричним шляхом при аналізі кількісних показників соціально-економічного зростання. В цьому контексті становитиме інтерес аналіз відповідності у змінах показників, які характеризують загальний рівень оподаткування та соціально-економічне становище у державі (табл. 3), який допоможе оцінити окремі аспекти регулюючого впливу оподаткування.

Таблиця 3. Індекси частки податкових надходжень у ВВП та основних соціально-економічних показників (у відсотках до попереднього року), побудовано автором за [23]

Показники	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Податкові надходження до ВВП	93,9	118,7	94,9	94,0	96,2	114,0	106,9	124,6
ВВП	104,2	105,2	107,0	104,3	108,3	125,3	120,0	110,9
ВВП на душу населення	96,8	119,0	120,7	112,3	104,6	110,3	125,8	120,3
Обсяг реалізованої продукції та надання послуг	104,4	113,4	101,3	99,15	106,01	126,68	115,83	123,09
Внутрішній роздрібний товарообіг	109,8	114,8	115,9	109,5	91,4	79,3	104,0	108,8
Індекс споживчих цін	109,1	104,6	100,6	100,5	124,9	148,7	113,9	114,4
Експорт	128,1	130,1	101,4	90,8	88,7	69,1	94,1	120,6
Імпорт	130,8	134,2	105,2	91,1	72,4	68,8	101,8	127,5
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	17,2	509,0	55,5	97,9	-1096,8	-95,13	157,5	289,9
Кількість зайнятих	100,4	100,0	99,7	97,7	90,42	94,72	98,94	95,49
Кількість безробітних	91,2	97,0	98,7	96,23	105,02	95,82	79,62	90,68
Доходи населення	123,1	113,6	111,1	105,3	103,8	113,0	109,7	121,8
Середньомісячна реальна зарплата	110,2	108,7	107,8	108,4	93,5	79,8	108,8	119,1

Дані, наведені у табл. 3, свідчать про наявність зворотного зв'язку у податковому навантаженні та економічних показниках, який істотно порушився у 2013 році, коли при посиленні податкового тиску значно зменшилися доходи населення, обсяг реалізованої продукції та надання послуг, а також експорт та імпорт. Це пояснюється початком фінансово-економічної кризи в Україні, економічним падінням та її негативними проявами — інфляцією, різким зростанням валютного курсу, а отже, і цін як на вітчизняну продукцію, так і на імпортовану. Глибину кризових явищ у 2014—2015 рр. характеризує зменшення фінансового результату (прибутку) до оподаткування, а 2014 рік взагалі показав серйозне зниження всіх соціально-економічних показників, причому фінансовий результат став збитком, який значно перевищив фінансовий результат попереднього року [26].

Зростання деяких економічних показників у 2016—2017 рр., поряд з незначним збільшенням податкових надходжень у ВВП, пояснюється посткризовою активізацією господарської діяльності, а посилення податкового навантаження — скоріше виплатою податкового боргу, ніж розширенням бази оподаткування.

Висновки

Проведене дослідження дає змогу зробити певні висновки щодо впливу податкової політики на соціально-економічний розвиток. По-перше, за стабільних умов в Україні спостерігається детермінований зворотний зв'язок між податковим навантаженням та економічним розвитком. По-друге, існують практичні можливості посилення позитивного регулюючого впливу оподаткування на економічне становище шляхом зниження рівня оподаткування. По-третє, об'єктивно оцінити взаємозв'язок змін у податковому навантаженні та окремих показників соціальної сфери дуже складно, і це питання потребує подальших і детальніших досліджень. Також в Україні простежується неузгодженість ліберально спрямованих методів податкової політики із прийнятною моделлю соціально-орієнтованої економіки, і це питання потребує негайного вирішення.

Література

1. Алиев Б. Х., Абдулгалимов А. М. Теоретические основы налогообложения: Учеб. пособие для вузов. М.: ЮНИТИ, ДАНА, 2004. 171 с.
2. Бодок А. В. Податкова політика: шляхи її реалізації. *Фінанси України*. 2002. № 2. С. 82.
3. Ванькович Д. В., Демчишак Н. Б., Луковська Ю. М. Діагностування стану інвестиційного клімату в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 11—18.
4. Василик О. Д. Податкова система України: Навчальний посібник. К.: ВАТ «Поліграфкнига», 2004. 478 с.
5. Данілов О. Д., Флісак Н. П. Податкова система і шляхи її реформування: Навч. посібник. К.: Парламентське видавництво, 2001. 46 с.
6. Демографічна ситуація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Дикань Л. В., Воїнова Т. С., Бережний Є.Б. Деякі аспекти оподаткування в Україні. *Фінанси України*. 1999. № 4. 107 с.
8. Доходи населення. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Економічна енциклопедія: У трьох томах, Т.2 / Редколегія: ... Мовчан С.В. (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 769 с.
10. Інвестиції та будівельна діяльність. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
11. Ісаншина Г. Ю. Податковий менеджмент: Навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2003. 96 с.
12. Карасев М. Н. Налоговая политика и правовое регулирование налогообложения в России. М.: ООО «Вершина», 2004. 224 с.
13. Карп М. В. Налоговый менеджмент: [учебник для вузов]. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 477 с.
14. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні: [монографія]. Тернопіль: Карт-бланш, 2005. 375 с.
15. Куценко Т. Ф. Бюджетно-податкова політика: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. К.: КНЕУ, 2002. 75 с.
16. Онищенко В. А. Податковий контроль (основи, організація). К.: Ред. журн. «Вісник податкової служби України», 2002. С. 7.
17. Основні соціально-економічні показники. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
18. Пансков В. Г., Князев В. Г. Налоги и налогообложение: Учеб. для вузов. М.: МЦФЭР, 2003. 336 с.
19. Петрович Й. Проблеми розвитку та шляхи вдосконалення податкової політики України. *Банківська справа*. 2000. № 6. 43 с.
20. Податкова система України: Підручник / В. М. Федосов, В. М. Опарін, Г. О. П'ятаченко [та ін.]; за ред. В.М. Федосова. К.: Либідь, 1994. 464 с.

21. П'янкова О. В., Ралко О. С. Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. С. 65—71.
22. Соколовська А. М. Податкова система України: теорія та практика становлення. К.: НДФІ, 2001. 372 с.
23. Статистичні дані Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
24. Фінансові результати діяльності підприємств за видами економічної діяльності. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
25. Хомяк М. Я. Аналіз сучасного стану зайнятості та безробіття в Україні. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2015. С. 141—146.
26. Черничко Т. В., Кірман Є. І. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємств в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. С. 400—404.
27. Швець Ю. О., Бутенко А. А. Аналіз сучасного стану харчової промисловості України на внутрішньому та зовнішньому ринках. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. С. 71—74.